

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNING KREATIV FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Umarova Feruzabonu Bobir qizi

Samarqand davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19017219>

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati hamda uni shakllantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy usullar tahlil qilinadi. Kreativ fikrlash talabalarning mustaqil fikrlashi, muammolarni yangicha yondashuv asosida hal etishi va innovatsion g'oyalarni ilgari surish qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Maqolada interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va ijodiy yondashuvlarning talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishdagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida kreativ muhitni yaratish va talabalarni faol fikrlashga undovchi metodlarning samaradorligi haqida fikr yuritiladi.

KALIT SO'ZLAR: kreativ fikrlash, oliy ta'lim, pedagogik yondashuv, interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar, talaba faolligi, ijodiy fikrlash, ta'lim jarayoni.

Hozirgi globallashtirish va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – raqobatbardosh, mustaqil fikrlaydigan va ijodiy yondasha oladigan mutaxassislarini tayyorlashdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhim pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Kreativ fikrlash talabalarning yangi g'oyalarni ilgari surishi, muammolarga noodatiy yondashuvi va innovatsion yechimlar topish qobiliyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda zamonaviy ta'lim jarayonida an'anaviy o'qitish usullaridan tashqari, interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va muammoli ta'lim usullaridan foydalanish talab etilmoqda. Ushbu yondashuvlar talabalarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida kreativ fikrlashni rivojlantirish talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyatida samarali natijalarga erishishiga yordam beradi. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishning pedagogik jihatlari, zamonaviy usullari hamda ta'lim jarayonida qo'llaniladigan samarali metodlar tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlarning ahamiyati yoritiladi.

Talabalarda kreativ fikrlashni rivojlantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida keng o'rganilgan dolzarb muammolardan biridir. Ilmiy adabiyotlarda kreativlik tushunchasi shaxsning yangi g'oyalarni yaratish, muammolarga noodatiy yechimlar topish va mavjud bilimlardan yangicha foydalanish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Shu sababli oliy ta'lim tizimida talabalarning kreativ fikrlashini shakllantirish va rivojlantirish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Xorijiy olimlardan **J. Guilford** kreativlikni inson intellektining muhim komponenti sifatida o'rganib, uni divergent fikrlash bilan bog'laydi. Uning fikricha, kreativ fikrlash bir nechta yechim variantlarini ishlab chiqish, muammolarga keng qamrovli yondashish va yangi g'oyalarni ilgari surish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Shuningdek, **E. Torrance** kreativ fikrlashni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borib, talabalarning

ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va baholashga xizmat qiluvchi maxsus testlarni ishlab chiqqan. Torrance fikriga ko'ra, ta'lim jarayonida erkin fikrlash muhitini yaratish kreativlikni rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. Pedagogika sohasida faoliyat olib borgan **J. Dewey** ta'lim jarayonida tajriba va amaliy faoliyatga asoslangan o'qitish usullarining ahamiyatini ta'kidlagan. Uning konsepsiyasiga ko'ra, talabalarning mustaqil izlanish faoliyati va muammoli vaziyatlarni hal etishga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, **L. Vygotskiy** tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasida ham shaxsning ijodiy faoliyati ijtimoiy muhit va o'qitish jarayoni bilan chambarchas bog'liqligi ta'kidlanadi.

O'zbekistonlik pedagog olimlar ham talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Jumladan, **N. Azizxo'jayeva, B. Farberman, U. Tolipov, N. Muslimov** kabi olimlarning ilmiy ishlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda innovatsion yondashuvlar orqali ta'lim samaradorligini oshirish masalari yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda ta'lim jarayonida talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularni ijodiy faoliyatga jalb etish hamda muammoli vaziyatlarni hal etishga yo'naltirish muhim pedagogik vazifa sifatida ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, ilmiy manbalarda interfaol metodlar – “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Bumerang”, “Debat”, “Muammoli ta'lim” kabi usullar talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita sifatida e'tirof etiladi. Ushbu metodlar talabalarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish hamda ijodiy g'oyalarni ilgari surish imkoniyatlarini kengaytiradi. Tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda ijodiy muhitni shakllantirish orqali samarali amalga oshiriladi. Shu bois ta'lim jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish talabalarning kreativ salohiyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Kreativ fikrlash talabalarning yangi g'oyalarni yaratish, muammolarga yangicha yondashish hamda mavjud bilimlarni turli vaziyatlarda samarali qo'llay olish qobiliyatini shakllantiradi. Shu sababli ta'lim jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik usullar va texnologiyalarni qo'llash muhim ahamiyatga ega. Avvalo, ta'lim jarayonida **interfaol metodlardan foydalanish** talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Interfaol metodlar talabalarni faollikka undaydi, ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi va muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish imkoniyatini yaratadi. Jumladan, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Debat”, “Bumerang” kabi metodlar talabalarni erkin fikr bildirishga, o'z g'oyalarni asoslab berishga hamda yangi takliflar ilgari surishga undaydi. Natijada talabalar nafaqat bilim oladi, balki o'z fikrini ijodiy tarzda ifodalash ko'nikmasini ham rivojlantiradi. Shuningdek, **muammoli ta'lim usuli** ham kreativ fikrlashni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Muammoli ta'lim jarayonida talabalarga aniq bir masala yoki vaziyat taqdim etiladi va ular ushbu muammoni mustaqil ravishda hal qilishga harakat qiladi. Bu jarayon talabalarning tahliliy fikrlashini, muammolarni turli tomonlama o'rganish qobiliyatini hamda ijodiy yechimlar topish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Muammoli vaziyatlar orqali o'qitish talabalarning bilimni chuqurroq o'zlashtirishiga ham yordam beradi. Bundan tashqari, **innovatsion pedagogik texnologiyalar** ham talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, multimedia vositalari, onlayn platformalar va interaktiv taqdimotlar talabalarning ta'lim jarayonidagi faolligini oshiradi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida talabalar turli axborot manbalaridan foydalanib, mustaqil izlanish olib borish, yangi g'oyalar ishlab chiqish va o'z fikrlarini kreativ tarzda ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirishda **ijodiy muhitni shakllantirish** ham muhim omillardan biridir. Ta'lim jarayonida ochiq muloqot, erkin fikr almashish va hamkorlik asosidagi faoliyat talabalarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi. O'qituvchi talabalarga mustaqil fikr bildirish imkoniyatini yaratishi, ularning g'oyalarini qo'llab-quvvatlashi va ijodiy tashabbuslarini rag'batlantirishi zarur. Shunday qilib, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish interfaol metodlardan foydalanish, muammoli ta'limni qo'llash, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda ijodiy muhitni shakllantirish orqali samarali amalga oshiriladi. Ushbu yondashuvlar talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularni innovatsion g'oyalar yaratishga undash hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatga erishishiga xizmat qiladi.

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Kreativ fikrlash talabalarning mustaqil fikrlashi, muammolarga yangicha yondashuvi va innovatsion g'oyalarni ilgari surish qobiliyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli ta'lim jarayonida talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik yondashuvlardan foydalanish zarur. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar, muammoli ta'lim usullari hamda innovatsion pedagogik texnologiyalar talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu yondashuvlar talabalarning ta'lim jarayonidagi faolligini oshiradi, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi hamda ijodiy g'oyalarni ilgari surish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bundan tashqari, ta'lim jarayonida ijodiy muhitni shakllantirish va talabalarning erkin fikr bildirishiga sharoit yaratish ham kreativ fikrlash rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish uchun ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, interfaol metodlardan keng foydalanish hamda talabalarning ijodiy faolligini qo'llab-quvvatlash muhim hisoblanadi. Bu esa kelajakda raqobatbardosh, ijodiy fikrlaydigan va innovatsion g'oyalar yaratishga qodir mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent.: O'zbekiston, 2018. -40 b.
2. O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'g'risida”gi O'RQ-637-son Qonuni -2020
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2006.
4. Tolipov U., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2012.
5. Muslimov N.A. Kasb ta'limi pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
6. Farberman B.L. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2000.
7. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967.
8. Torrance E.P. Creativity in the Classroom. – New York: Harper & Row, 1977.

9. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
10. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.